

Visitatie Publieke Omroep: de multiculturele samenleving weerspiegeld?

Mira Media, april 2004

In november 2002 bracht Mira Media de notitie Visitatie Publieke Omroep uit. Hierin werd een overzicht gegeven van de stand van zaken omtrent culturele diversiteit binnen de Publieke Omroep. Ook gaf Mira Media de visitatiecommissie een aantal suggesties teneinde een zo goed mogelijk beeld te verkrijgen over de wijze waarop de culturele diversiteit binnen de Publieke Omroep als geheel en bij de afzonderlijke omroepen gestalte krijgt. Inmiddels heeft de visitatiecommissie haar werk gedaan en is op vrijdag 2 april j.l. het eindrapport 'Omzien naar de omroep' gepresenteerd. Volgens de commissie moet de macht van de afzonderlijke publieke omroepen worden ingeperkt en de centrale raad van bestuur van de publieke omroep moet meer macht krijgen. Verder worden programma-inhoudelijke doelstellingen niet gehaald en worden jongeren en allochtonen in onvoldoende mate bereikt. De commissie heeft dan ook moeten vaststellen dat er reden is voor bezorgdheid over de situatie waarin de Publieke Omroep zich bevindt (Visitatiecommissie landelijke publieke omroep, 2004).

In 2003 zijn er een aantal rapporten verschenen die gegevens bevatten over de mate waarin de multiculturele samenleving door de publieke omroepen weerspiegeld wordt. Deze gegevens zet Mira Media hieronder nog even op een rijtje.

1. Multiculturele programmering

In oktober 2002 verscheen het rapport *Multiculturele programmering 2001* van de Publieke Omroep, waarin wordt gerapporteerd welke multiculturele televisieprogramma's (volgens een nieuw geformuleerde definitie) door de afzonderlijke Publieke Omroepen in 2001 zijn uitgezonden en hoeveel budget hieraan is besteed. Inmiddels is er een vervolrapport verschenen in september 2003, getiteld *Multiculturele Programmering 2002*. Uit dit rapport blijkt dat er in 2002 ten opzichte van 2001 een toename is geweest van het aantal multiculturele televisieprogramma's. Hieronder eerst nog even de definitie van een multicultureel programma, zoals die in het rapport gehanteerd wordt.

Definitie Multicultureel Programma

Onder een multicultureel programma wordt verstaan:

- a. een programma waarin stelselmatig personen met een verschillende culturele/etnische achtergrond centraal staan.
- b. een programma waarin stelselmatig onderwerpen en/of verhalen aan de orde komen die gerelateerd zijn aan het multiculturele karakter van onze samenleving.
- c. een programma dat zich expliciet richt op een culturele en/of etnische minderheid, waarin de eigen taal en cultuur van die minderheid een rol kunnen spelen.

Multicultureel betekent: uit elementen van verschillende etnische culturen bestaand.

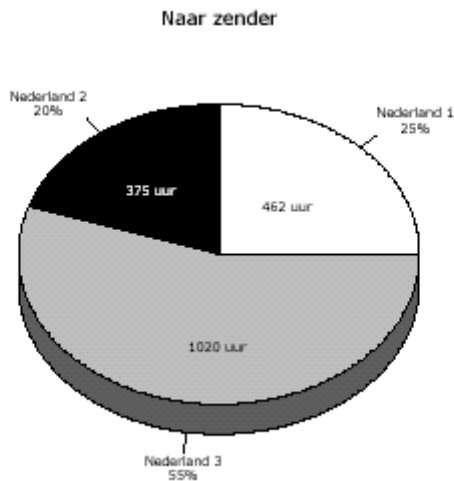
Het gaat om alle programmagenres: cultureel, informatief, een spelprogramma, een sportprogramma, een dramaserie, amusement etc.

Alle publieke omroeporganisaties is gevraagd om aan de hand van deze definitie te rapporteren welke televisieprogramma's die in 2002 zijn uitgezonden onder deze definitie vallen en om aan te geven welke kosten daarmee gemoeid zijn geweest. De TROS neemt als enige omroep bewust afstand van deze rapportage, net als in 2001. Volgens de TROS is het stigmatiserend om multiculturele programmering apart te benoemen. 'Het gaat er om dat het primaat ligt bij de vraag of de programmering interessant is, niet of aan een bepaald quotum wordt voldaan', aldus de TROS. Ook de NOS heeft niet meegewerkt aan de rapportage, zij is daartoe ook niet wettelijk verplicht, in tegenstelling tot de A-omroepen.

In totaal werd door de zogenaamde A-omroepen (AVRO, BNN, EO, KRO, NCRV, VARA en VPRO) in 2002 ca. € 31.5 miljoen besteed aan multiculturele televisieprogramma's. De NPS besteedde in 2002 ca. € 8.5 miljoen aan multiculturele programma's. De overige omroepen (HUMAN, IKON, TELEAC/NOT, RVU, BOS, OHM) hebben in 2002 ca. € 7 miljoen besteed aan multiculturele programma's. In totaal komt het bedrag van de bestedingen aan multiculturele televisieprogramma's in 2002 op € 47 miljoen. Dat is tien miljoen meer dan in 2001 (€ 37 miljoen) (Van Dijk & Nellen, 2003).

Net als in 2001 wordt meer dan de helft van de multiculturele programma's uitgezonden op Nederland 3 (Van Dijck & Nellen, 2003). Dit komt omdat op deze zender de NPS uitzendt, die volgens de Mediawet verplicht is om 20% van zijn televisiezendtijd aan minderheden te besteden. Een groot aandeel op Nederland 3 komt ook van de jeugdzender Z@ppelin, die een groot aantal multiculturele kinderprogramma's uitzendt.

Zendtijdverdeling Multiculturele programma's in 2002

Bron: Publieke Omroep, 2003

Op Nederland 2 levert BNN een groot aandeel multiculturele programma's. Voor BNN is multi-etniciteit onlosmakelijk verbonden met het jonge publiek waarop zij zich richten. Nederland 1 huisvest een aantal 39f-omroepen (zoals BOS, IKON, NMO, OHM en RKK), zij hebben multiculturele programmering als kerntaak.

Op de radio speelt 747AM een grote rol in de multiculturele programmering. Op deze zender worden programma's voor specifieke etnische groepen uitgezonden, voor een deel in de eigen taal. Op Radio 1, de nieuws- en actualiteitenzender, komen stelselmatig onderwerpen uit de multiculturele samenleving aan bod tijdens nieuws- en actualiteitenprogramma's. Op Radio 2 worden op zaterdagavond een aantal programma's uitgezonden waarin de multiculturele samenleving structureel aan bod komt (*Capuccino*, *Spijkers met Koppen* en *Round Midnight*). Op 3FM, de popzender van de Publieke Omroep, is in de muziekprogrammering niet veel ruimte voor muziek die voortkomt uit of gericht is op multi-etnische groepen. Radio 4 zendt wel veel klassieke muziek uit vanuit verschillende culturen.

Een andere manier om te bestuderen hoe de publieke omroepen met multiculturaliteit omgaan, is de jaarverslagen van de verschillende omroepen bekijken. Mira Media heeft de jaarverslagen 2002 van alle publieke omroepen gescreend op het aantal uitgezonden multiculturele programma's en/of programma's gericht op mensen met een niet-Nederlandse achtergrond. Ook is er gekeken of er in het sociaal jaarverslag melding wordt gemaakt van een multicultureel personeelsbeleid. Hieronder staan per omroep de passages uit de jaarverslagen beschreven waarin de multiculturele samenleving op de één of andere manier tot uiting komt.

VPRO

- Op 15 november 2002 begon de VPRO met de uitzendingen van de *100% AB show*, met Javier Guzman als Ab de Inburgerman. Komisch programma in tien delen, gebaseerd op de vraag: hoe passen de Nederlanders zich eigenlijk aan?
- Op woensdagavond op radio 4: *Senza Parole*, crossover muziekprogramma
- Op maandagavond op radio 4: *De Wandelende Tak*, etnische muziek

NCRV

- Twee uitzendingen van *Rondom Tien* gingen over de islam:
 - In hoeverre is Nederland na 11 september verdeeld geraakt?
 - Zelfkritiek in moslimkring
- In hoofdstuk rond sociaal beleid aparte paragraaf over Wet Samen (Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden). De NCRV had in 2002 6.2% allochtone werknemers in dienst.

VARA

- Er wordt in het jaarverslag geen aandacht besteed aan multiculturele programmering en/of allochtonen als doelgroep.

AVRO

- Er wordt geen aandacht besteedt aan allochtonen als doelgroep of de multiculturele samenleving. Wel zendt de AVRO de serie *Najib & Julia* uit, over de liefde tussen een Nederlands meisje en Marokkaanse jongen.

TROS

- Er wordt in het jaarverslag geen aandacht besteedt aan multiculturele programmering en/of allochtonen als doelgroep.
- Wel een aparte paragraaf over de Wet SAMEN:
'De TROS maakt, in de breedste zin des woords, geen onderscheid op het gebied van geloof, ras, ideologie, geaardheid etc. Vanwege deze uitgangspunten, die eveneens omschreven staan in ons Mission Statement, is in het verslagjaar bij werving en selectie van medewerkers geen voorrangbeleid gevoerd voor de wet SAMEN (Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden). Op 31 december 2002 zijn in totaal 239 mensen in dienst van de TROS, waarvan welgeteld veertien medewerkers (of 5,86 procent) behoren tot de doelgroep zoals omschreven in de wet SAMEN. Van hen zijn er twaalf full time werkzaam en twee op part time basis. In dit kader moet worden opgemerkt dat per 31 december 2002 binnen de TROS 11,7% van de medewerkers geen medewerking verleende inzake het verstrekken van gegevens in het kader van de wet SAMEN.'

KRO

- Frans Slangen, de voorzitter van de KRO, zegt in zijn voorwoord dat de KRO een bijdrage levert aan de belangrijke thema's in de samenleving, zoals integratie of educatie.
- Voor de 'heldencampagne' in 2002 van de KRO werd het publiek gevraagd helden te nomineren voor de 'heldenposter'. Voor de keuze voor de poster werd gekeken naar een evenwichtige verdeling qua kleur, sekse, leeftijd en genre.
- In de aanloop naar de verkiezingen van 6 maart en 15 mei zijn radio- en tv-programma's en internet gezamenlijk opgetrokken. Centraal stond het project *Geen woorden...*: politici en partijen werden bevraagd op de resultaten van hun gedane beloften op het terrein van multiculturaliteit, veiligheid, zorg, educatie. (...) Radio 1 bracht debatten over thema's als onderwijs en minderhedenbeleid.
- *Graag gedaan* was de titel van een 8-delige reeks informatieve televisieprogramma's waarin vrijwilligers zich samen met asielzoekers inzetten om een multiculturele speeltuin te bouwen. Het programma was onderdeel van het breder KRO-project *Graag Gedaan*.
- Personeel & Organisatie: Van de 382 medewerkers behoorden er 22 tot de doelgroep zoals beschreven in de Wet Samen (Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden). Dat is 5,8% (in 2001 5,6%).
- De *Programma Advies Raad* is een adviesorgaan voor de directie voor de hoofdzaken van het programmatisch beleid. In de laatste vergadering van de raad kwam het thema multiculturaliteit aan de orde. Over de multiculturaliteit en de programmatische aanpak daarvan was de conclusie, dat multiculturaliteit niet als een geïsoleerd onderwerp behandeld kan en mag worden. Dit thema moet opgepakt worden in een breder perspectief van de totale samenleving en cultuur, en de taak en de mogelijkheden van de media. Afzonderlijke programma's zijn daartoe niet de goede vorm.
- De KRO heeft gekozen voor drie hoofdthema's: educatie, spiritualiteit en zorgzame samenleving, met daarinbinnen de aandachtsvelden multiculturaliteit en technologie.

NPS

- Uit het voorwoord: 'De serie *Dunya & Desie* ontwikkelde zich tot een nieuwe parel in de kroon van de multiculturele programmering. Hetzelfde kan gezegd worden van het peuterprogramma *Circus Kiekeboe*, dat door taalwetenschappers baanbrekend werd genoemd voor de taalontwikkeling van allochtone kinderen.
- Er wordt gestart met een multiculturele portal op omroep.nl.
- In 2002 wordt 28,9% van de NPS-zendtijd besteed aan minderhedentelevisie en 30,1% aan minderhedenradio (wettelijke verplichting: 20% en 25%). De NPS voldoet dus aan het wettelijke verplichtingen.
- Onderzoeken 2002, multicultureel:

1. *Mediagedrag Etnische Publieksgroepen 2002 (MEP 2002)*

In het reguliere media-onderzoek zijn de verschillende etnische publieksgroepen niet terug te vinden. Dit noodzaakt voorheen de NOS en sinds 1995 de NPS met enige regelmaat onderzoek naar de publieksgroepen te laten uitvoeren. Deze onderzoeken vinden plaats sinds 1986.

In *MEP2002* worden in totaal 2000 Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en Chinezen van 13 jaar en ouder ondervraagd. In dit onderzoek vindt in de eerste plaats een inventarisatie plaats van het gebruik van radio, televisie, printmedia en internet door deze publieksgroepen. Daarnaast wordt ingegaan op de achtergronden, kijkomstandigheden en informatiebehoefte. Tevens zal ingegaan worden op de betekenis van taalbeheersing, integratie, religie en normen en waarden op het mediagedrag, met name als het gaat om de keuze tussen eigentalige en Nederlandstalige media.

2. *Dunya & Desie*

Dit onderzoek betreft een pre-test op basis van een pilotversie van een multicultureel georiënteerde dramaserie gericht op 12- tot 18-jarigen. Het onderzoek bestaat uit groepdiscussies met jongeren met een traditioneel Nederlandse of etnische achtergrond. Vragen die aan de orde komen, zijn: Wat vindt men van het realiteitsgehalte? Is het boeiend om naar te kijken? Hoe beoordeelt men de acteerprestaties van de verschillende personages?

3. *Multiculturele Consumentenrubriek*

Een onderzoek naar de belangstelling voor een programma met het karakter van een consumentenrubriek. Dit programma dient met name onderwerpen te behandelen, die de belangstelling hebben van etnische publieksgroepen. Ook dit onderzoek bestaat uit een serie groepsdiscussies, in dit geval met volwassenen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse/Antilliaanse of autochtone achtergrond. Beoogd resultaat: een oriëntatie op de mogelijkheden en beperkingen van een dergelijk programma, als het gaat om onderwerpkeuze, journalistieke benadering, presentatie en andere inhoudelijke aspecten. Het programma zal worden uitgezonden onder de titel *PremTime* vanaf 2 maart 2003.

4 *En verder*

Op verzoek van de redactie van het Tijdschrift voor Communicatiewetenschap wordt vanuit het NPS onderzoek een bijdrage geleverd aan een themanummer van dit vakblad. Het betreft het artikel *Media en etnische publieksgroepen in Nederland*, gepubliceerd in het tweede kwartaalnummer van 2002. Daarnaast wordt een bijdrage geleverd aan het NPS Symposium Toekomstmuziek, dat op 14 maart 2002 in Panama te Amsterdam plaatsvond. Naast een overzicht van de belangstelling voor de verschillende muziekgenres op radio en televisie, bestaat deze bijdrage uit een kritische beschouwing van de prijs-prestatieverhouding van programmagenres, zoals opera en jazz op televisie.

- Dankzij extra inspanningen en ondersteuning in de vorm van print en advertenties krijgen programma's als *Dunya & Desie* en *Circus Kiekeboe* bijzonder ruime (en positieve) aandacht in kranten, bladen en tijdschriften.
- Vooruitblik: Het accent in de televisieprogrammering zal de komende periode liggen op de het zichtbaar maken van de multiculturele samenleving in verschillende programmvormen. Voor Radio 747 AM wordt nieuw beleid ontwikkeld om het station meer toegankelijk voor een algemeen publiek te maken en de meer doelgroepgerichte programma's worden via andere (nieuwe) media verspreid. De instroom van mensen van niet-Nederlandse afkomst blijft achter in relatie tot de samenstelling van de Nederlandse samenleving. Bij werving van nieuwe medewerkers zal hier extra nadruk op worden gelegd.

TELEVISIE

- Op multicultureel terrein doet de NPS nadrukkelijk van zich spreken. De documentaireserie *De Akbarstraat* met Felix Rottenberg is aanleiding tot veel discussie, Jörgen Raymann presenteert voor

het tweede achtereenvolgende jaar zijn succesvolle programma *Raymann is laat* vanuit Nighttown in Rotterdam, er is prachtig multicultureel televisiedrama uit binnen- en buitenland en ook op muziekgebied laat de NPS zien dat zij haar multiculturele opdracht serieus neemt. Hoe persoonlijk politiek is, en hoe politiek weerslag heeft op de persoon, wordt duidelijk in de 10-delige serie *De Gekleurde Waarheid*.

- De Zembla-uitzending *De geest uit de fles* wordt genomineerd voor de Zilveren Zebra (ASN-mediaprijs), de jaarlijkse prijs voor de film, die op een inventieve en kritische wijze de multiculturele samenleving in Nederland belicht.
- In september is de eerste uitzending van het programma *Gewest*, een nieuwe reportagerubriek over de veelkleurige Nederlandse samenleving gepresenteerd door Aldith Hunkar. *Gewest* komt voort uit *Van Gewest tot Gewest* en *Urbania. City Folk*, de internationale variant van *Urbania*, groeit als nooit tevoren. De EBU roept *City Folk* uit tot speerpunt-project.
- De derde serie afleveringen van *Bradaz*, de Surinaamse comedy over twee broers die een platenzaak beheren, krijgt opnieuw een trouw en veelal allochtoon publiek. De programmaleiding besluit om na drie seizoenen te stoppen zodat er financiële ruimte komt voor nieuwe initiatieven.
- Er is een aparte paragraaf over multiculturele programmering in het jaarverslag.
- De Afdeling Aankoop (en Nabewerking) verzorgt jaarlijks een substantieel deel van het programma-aanbod van de NPS televisie. De afdeling vervult een speciale rol in de multiculturele programmering.
- Ook in Zweden slaagt men er in de problematiek van de multiculturele samenleving op een aansprekende en humoristisch manier in televisiedrama te verwerken. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de productie *The New Country*, een vierdelige lichtvoetige serie over asielzoekers die de NPS uitzendt: een lichtend voorbeeld voor veel Europese filmmakers.
- Buitenlandse comedy bij de NPS is altijd multicultureel. Uit de stal van het eerder vertoonde *Goodness Gracious Me* wordt *The Kumars at No 42* van dezelfde makers uitgezonden, een combinatie van comedy en talkshow: Een Indiase familie bouwt in de achtertuin een studio voor hun zoon die daar als presentator van een talkshow echte gasten ontvangt. De serie wordt onderscheiden met een Emmy award. De NPS ontwikkelt op basis van dit format in 2003 een Nederlandse versie.

RADIO

- De NPS zoekt naar contouren van een nieuwe multiculturele programmering in *Radio Urbania* op 747 AM.
- 747 AM: Turkse redactie, Marokkaanse redactie, Chinese redactie, Zorg en Hoop (Surinamers), Suara Maluku (Molukkers), Tambu (Antillianen), Radio Urbania (grootstedelijke gebieden)

INTERNET

- Op verzoek van de NPS is er een omroepbrede 'themasite multicultuur' in het gezamenlijke internetplan opgenomen, zie www.omroep.nl/multicultuur

NOS

- In het beknopte jaarverslag van de NOS worden alleen een aantal 'events' op een rij genoemd: het symposium 'Verskil moet er zijn' (april 2002), de organisatie en uitvoering van het educatieve project 'MediaMind', het onderzoek naar de diversiteit van publieke programmering en de analyse van Costere Meijer (UvA) die de kwaliteit in het amusement van het publieke omroep-aanbod belichtte.
- Er wordt verder geen speciale aandacht geschonken aan de multiculturele samenleving.

EO

- De EO organiseert veel activiteiten voor jongeren. Zo ook *Urban-nite*, een festival voor gekleurde medelanders in Amsterdam.
- Verder blijkt uit het jaarverslag geen speciale aandacht voor de multiculturele samenleving of allochtonen als doelgroep.

TELEAC/NOT

- Uit het jaarverslag: 'Het is voor educatieve televisie en radio van belang dat zij zoveel mogelijk groepen mensen bereiken. Het bedrijf zal zich met name richten op de uitvoering van een plan van aanpak waardoor de mogelijkheden hiertoe worden vergroot. Daarvoor zijn in de eerste plaats uitzendtijden nodig die passen bij de beoogde doelgroepen, maar daarnaast zullen in het aanbod een aantal wijzigingen worden aangebracht, zoals het inzetten van nieuwe formats en het verbeteren van

bestaande programmaformules, verdere versterking van de communicatie en het verstevigen van de banden met de diverse maatschappelijke organisaties. ‘

- In de paragraaf over personeelsbestand in het sociaal jaarverslag wordt vermeld dat Teleac/NOT in 2002 hoort tot de omroeporganisaties met de meeste allochtone medewerkers (8,3%).

IKON

- In de programma's van de IKON komen veel verschillende culturen aan bod.
- In het radiodebatprogramma *De Andere Wereld van Zondagmiddag* is de positie van politieke en culturele minderheden een terugkerend thema.

RVU

- De RVU hecht geloof aan voorbeeldwerking. Ze portretteert in haar radio- en televisieprogrammering bij voorkeur weerbare mensen uit alle groepen van de samenleving.
- In 2001 heeft de RVU een apart budget ingesteld om de integratie van allochtonen in het arbeidsproces te bevorderen. Bij gelijke geschiktheid van de sollicitanten gaat de voorkeur uit naar allochtonen. Hiervan was in 2002 echter geen sprake omdat bij werving in dit verslagjaar helaas geen allochtonen reageerden op vacatures.

HUMANISTISCHE OMROEP

- Uitgezonden op 29 mei 2002:
Eigenwijs Participeren
Nederland kent vele allochtone zelforganisaties die zich via hun activiteiten en werkwijze richten op participatie en integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Tegen de achtergrond van de discussie over het multiculturele drama portretteert Frans Bromet vier van deze organisaties.
- De Humanistische Omroep zendt regelmatig programma's uit over mensen met verschillende etnische achtergronden.

BOS

- De BOS zond in 2002 in totaal 19 televisieprogramma's (exclusief herhalingen) en 44 radioprogramma's uit. Daarnaast werd bijgedragen aan de multiculturele portal van omroep.nl.
- Eén van de doelstellingen: 'Tevens kunnen de 39f omroepen, en van het vooral de omroepen met een multi-etnische achterban, bijdragen aan het integratieproces van de niet-oorspronkelijke Nederlanders uit hun achterban in de Nederlandse samenleving. Integratie is in dit verband uitdrukkelijk iets anders dan assimilatie. De BOS moet in het laatste voorop gaan omdat zij een achterban heeft die voor twee derde bestaat uit oorspronkelijke Nederlanders die geïnteresseerd zijn geraakt in een levensbeschouwing van oorspronkelijk niet-Nederlanders, en voor het andere derde uit mensen die komen uit landen en culturen die reeds eeuwen door die levensbeschouwing beïnvloed worden. Als er een brug geslagen kan worden tussen autochtonen en allochtonen binnen Nederland dan zal dat vooral binnen de boeddhistische achterban moeten kunnen.'

NMO

- In de beleidsnotitie 'De NMO, koorddansend tussen de Islam en de Nederlandse samenleving van 2000 naar 2005' wordt gesteld dat de NMO in zijn uitzendingen streeft naar den 'uitgebalanceerd programma-aanbod' op basis van 'ruimte voor eigenheid en de ontmoeting tussen culturen'.
- De NMO heeft 1 uur televisiezendtijd per week, op zondagmiddag van 12.00 tot 13.00 uur. Alle programma's worden op vrijdagochtend herhaald van 11.30 tot 12.30 uur.
- Bij de radio vond in 2002 een belangrijke verandering plaats. Tot 1 september was de totale zendtijd in drie gelijke stukken verdeeld: 1 uur werd uitgezonden in het Nederlands, 1 uur in het Turks en 1 uur in het Arabisch. Bij de start van het nieuwe seizoen werden de uitzendingen in het Turks en Arabisch teruggebracht tot ieder een half uur. De Nederlandstalige programmering ging van 1 uur naar 2 uur.

NIKmedia

- NIKmedia heeft zich in het tweede kalenderjaar van haar bestaan verder kunnen ontwikkelen tot een 'reguliere' omroep. Daaronder wordt verstaan: een omroep die binnen het bestel van de Publieke

Omroep tot doel heeft met haar programma's een bijdrage te leveren aan een beeld van de pluriformiteit van de Nederlandse samenleving.

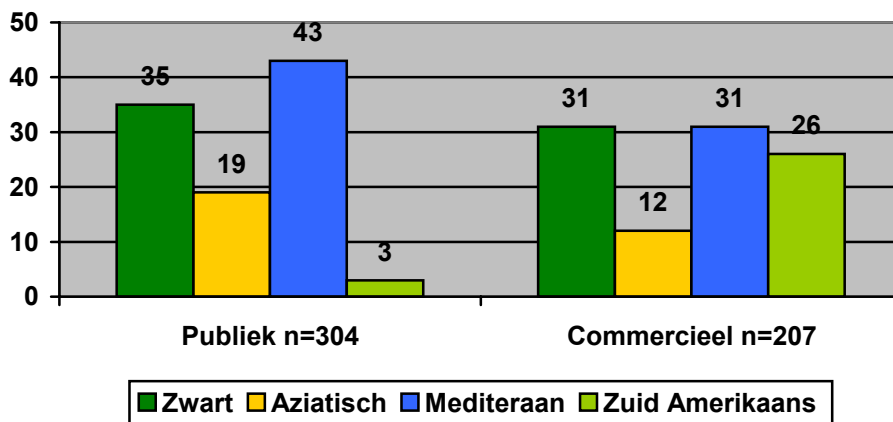
- In 2002 begaf NIKmedia zich voor de eerste maal op het pad van drama door deelname aan het project 'Kind en Kleur'.

2. Beeldvorming: Monitor Diversiteit & Kijkerspanel

Uit bovenstaande informatie blijkt dat de publieke omroepen ieder op hun eigen manier aandacht geven aan de multiculturele samenleving. Maar komt de multiculturele samenleving ook tot uiting op de beeldbuis? Om dit te bestuderen heeft de Publieke Omroep in 2002 de Monitor Diversiteit uitgevoerd. De Monitor Diversiteit 2002 brengt in kaart welk beeld de televisie geeft van etniciteit en gender. Daarnaast biedt de monitor inzicht in de representatie van leeftijd en (zichtbare) lichamelijke handicaps. De Monitor Diversiteit is gebaseerd op een steekproef van 108 uur publieke televisie en 92 uur commerciële televisie, opgenomen in maart 2002 (Sterk & Van Dijk, 2003).

In deze notitie zullen alleen enkele resultaten met betrekking tot etnische diversiteit besproken worden. Zo blijkt dat op de commerciële zenders meer mensen met een multi-etnische achtergrond te zien zijn. Bij de Publieke Omroep behoort 72% van alle personen in beeld tot de categorie 'Wit/Europees' en is 12% gecodeerd als Etnische Ander; bij de commerciële zenders is dat 67% Wit/Europees en 14% Etnische Ander. Wel zijn er bij de publieke omroepen meer etnische groepen te zien die in Nederland wonen.

Kleurgroepen naar publiek/commercieel

Bron: Publieke Omroep, 2003

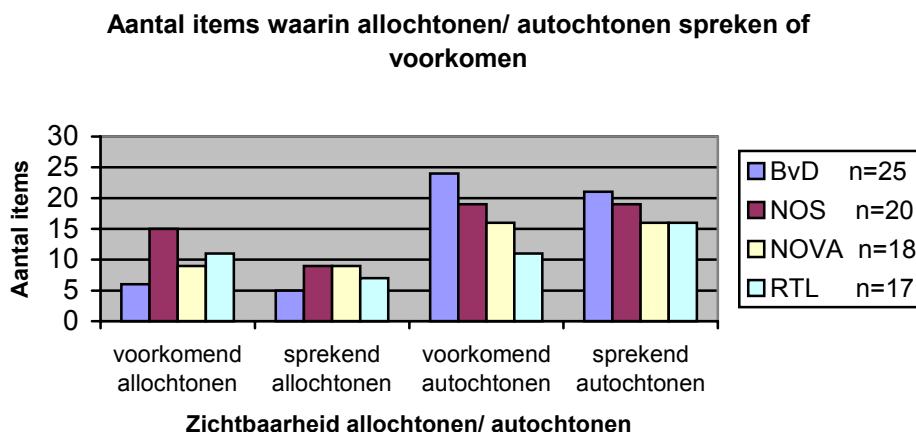
De Mediterrane groep (Magrebien, Zuid Europees, Turks, Israëlsch en Midden Oosten) is aanzienlijk groter bij de publieke netten dan bij de commerciële zenders. De categorie Zwart bestaat bij de publieke zenders voornamelijk uit Surinamers en Antillianen en bij de commerciële zenders uit African Americans. Ook het aandeel Zuid-Amerikaans is aanzienlijk groter bij de commerciële. Dit komt doordat de commerciële omroepen veel buitenlandse series aankopen uit het buitenland, waarin veel African Americans en Zuid-Amerikanen in voorkomen.

Er is ook gekeken naar het aandeel gekleurde presentatoren op televisie: 17% van de presentatoren is gecodeerd als Etnische Ander. Dit is een stijging ten opzichte van 2000, toen het NOS-bureau *Meer van Anders* een quickscan van presentatoren heeft uitgevoerd. Destijds was de verhouding nog 90% Wit Europees en 10% Etnische Ander. Kandidaten in spelprogramma's zijn vrijwel altijd wit. Etnische Anderen komen het meest sprekend in beeld bij items in de categorie Kunst-Cultuur-Entertainment. Ook in sportprogramma's komen relatief veel Etnische Anderen aan het woord (5 Surinamers/Antillianen, 5 Aziaten, 8 Mediterraanen en 14 Zuidamerikanen). Opvallend is dat als er in non-fictie programma's gesproken wordt over de multiculturele samenleving, relatief weinig Etnische Anderen aan het woord komen. In de 80 items die over dit thema gaan, spreken slechts 8 personen die gecodeerd zijn als

Etnische Ander (Sterk & Van Dijck, 2003). Geconcludeerd kan worden dat het thema 'multiculturele samenleving en integratie' een thema is waarbij veel over gesproken wordt, maar niet door de etnische minderheidsgroepen zelf. De resultaten van het Kijkerspanel van Mira Media bevestigen deze constatering.

In 2003 is Mira Media begonnen met de ontwikkeling van een Kijkerspanel. Het Kijkerspanel wordt gevormd door een groep mediaconsumenten die een programmagenre evalueert aan de hand van door Mira Media ontwikkelde multiculturele kwaliteitscriteria. Het Kijkerspanel bestond uit een groep zeer betrokken en kritische jongeren uit diverse etnische groepen en met een bovengemiddeld hoog opleidingsniveau. De resultaten van het Kijkerspanel geven inzicht in de verbeelding van de multiculturele samenleving in televisieprogramma's. Het Kijkerspanel Nieuws en Actualiteiten 2003 is het eerste in een reeks en moet gezien worden als een pilot. In de periode van 20 oktober tot en met 16 november 2003 hebben de panelleden items uit vier nieuws- en actualiteitenprogramma's geanalyseerd: *NOS Journaal*, *RTL Nieuws*, *NOVA* en *Barend & Van Dorp*. In totaal zijn 80 items bij de analyse betrokken. Er is op itemniveau geanalyseerd, bovendien is er per programma slechts één item gekozen. Dit item voldoet bovendien aan een aantal criteria: het betreft binnenlands nieuws, gaat bij voorkeur over een sociaal onderwerp en het is een langer item. De conclusies zijn wat reikwijdte betreft dus beperkt (Sterk & Liu, 2004).

Van de 80 items die gecodeerd zijn, raken er 30 direct aan de multiculturele samenleving. Het aandeel sprekers uit etnische minderheidsgroepen is echter gering. Er zijn maar weinig deskundigen uit die groepen aan het woord en vrijwel altijd gaat het om dezelfde personen. Nieuw is wel dat sprekers uit etnische minderheidsgroepen zich mogen buigen over alle onderwerpen, met uitzondering van zorg en gezondheid.

De panelleden zijn geïnstrueerd om bij voorkeur items te kiezen met een onderwerp dat zoveel mogelijk raakt aan de multiculturele samenleving. De steekproef is dus feitelijk een selectie. De constatering dat zelfs in deze selectie het aandeel autochtone Nederlanders veel groter is dan het aandeel personen uit etnische minderheidsgroepen leidt tot het vermoeden dat de programma's als geheel niet zo multicultureel zijn.

Eenzijdigheid werd ook geconstateerd als het gaat om beeldmateriaal. In een groot aantal items over de multiculturele samenleving zijn Marokkanen de enige etnische groep die zichtbaar is. In mindere mate komen zij in combinatie met andere groepen in beeld. Allochtoon lijkt gelijk te staan aan Marokkaans. Ook is de diversiteit binnen etnische minderheidsgroepen vrijwel nooit zichtbaar in items. De autochtone groep daarentegen werd wel gevarieerd afgebeeld. Dit gebrek aan variatie verkleint de kans dat kijkers personen uit etnische minderheidsgroepen gaan zien als individuen in plaats van dragers van groepskenmerken (Sterk & Liu, 2004).

3. Multicultureel personeelsbeleid

Al enige jaren verzamelt Mira Media de jaarverslagen Wet SAMEN van omroeporganisaties. Uit deze verslagen kan een beeld worden verkregen van het aantal allochtone werknemers bij de omroepen. De Wet SAMEN (Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden) is in 1998 in het leven geroepen om bedrijven te ondersteunen bij het voeren van multicultureel personeelsbeleid. Bedrijven met meer dan 35 werknemers in dienst zijn ieder jaar verplicht om te rapporteren hoeveel allochtone werknemers zij in dienst hebben. Op 1 januari 2004 werd de looptijd van de Wet SAMEN beëindigd. Op basis van een evaluatierapport van de Wet SAMEN heeft het kabinet besloten om de wet niet te continueren. Volgens het kabinet is de beoogde bewustwording rond multicultureel personeelsbeleid bereikt.

Hieronder zetten we de cijfers van de jaren 1999 tot en met 2002 van het aantal allochtone werknemers per omroep op een rijtje. Van een aantal omroepen zijn de cijfers voor het jaar 2002 niet bekend. Van alle publieke omroepen hebben de RVU, BNN, VPRO, Humanistische Omroep en de IKON nog nooit een jaarverslag in het kader van de Wet SAMEN ingediend.

Percentage allochtone werknemers bij de publieke omroepen

	1999	2000	2001	2002
NOS	5.3	4.7	5.8	6.3
NPS	7.8	5.7	8.2	-
KRO	3.2	5.0	5.6	5.8
VARA	-	6.4	6.0	-
EO	0.3	0.7	2.9	3.3
NCRV	5.9	4.3	4.8	6.2
AVRO	-	-	2.2	7.1
TROS	3.0	-	7.2	5.8
TELEAC/NOT	8.1	8.4	8.3	6.2

Van alle publieke omroepen die voor het jaar 2002 gerapporteerd hebben in het kader van de Wet SAMEN, heeft de AVRO de meeste allochtone werknemers in dienst (7.1%). Bij vijf van de zeven omroepen die voor 2002 gerapporteerd hebben, zien we een toename van het aantal allochtone medewerkers ten opzichte van 2001. Bij de AVRO is deze stijging het hoogst, van 2.2% in 2001 naar 7.1% in 2002. Bij de TROS en bij TELEAC/NOT is het percentage allochtone werknemers in 2002 gedaald ten opzichte van 2001. De EO heeft het kleinste percentage allochtone werknemers (3.3% in 2002) in dienst. Dit heeft volgens de omroep zelf te maken met het feit dat veel personen die tot de doelgroep van de Wet SAMEN behoren, een andere levensovertuiging hebben dan die als voorwaarde is gesteld om bij de EO in dienst te treden. Wel zien we bij de EO in de loop der jaren een stijging van het aantal allochtone werknemers. Deze stijging geldt voor de meeste omroepen, behalve voor de TROS en TELEAC/NOT.

Percentage allochtone werknemers bij de commerciële omroepen

	1999	2000	2001	2002
RTL/HMG	-	-	7.6	8.7
SBS BROADCASTING	-	2.5	1.8	2.2
SKY RADIO	0	0	0	0
RADIO 538	0	0	0	0
ENDEMOL	3.1	5.8	11.0	9.3
THE MUSIC FACTORY/MTV	5.2	3.6	-	8.6
FOX KIDS EUROPE	-	-	12.9	-
CANAL+	7.0	4.3	2.7	4.5

Opvallend zijn de hoge percentages allochtone medewerkers bij Endemol (11%) en Fox Kids Europe (12.9%) in 2001. Wel moet vermeld worden dat Fox Kids in 2001 eigenlijk buiten het kader van de Wet SAMEN viel. De Wet SAMEN is van toepassing op ondernemingen met meer dan 35 werknemers en Fox

Kids Europe had op het moment van rapportage 31 werknemers in dienst. In 2002 is het percentage allochtone werknemers bij Endemol alweer gedaald naar 9.3% en nieuwe cijfers van Fox Kids zijn niet bekend. Toch werken bij Endemol in 2002 de meeste allochtone medewerkers in vergelijking met andere commerciële omroepen. Van de hier gerapporteerde commerciële omroepen hebben Sky Radio en Radio 538 de minste allochtone werknemers, namelijk geen één. Bij de bekende commerciële radiostations werkt dus geen enkele werknemer met een niet-Nederlandse afkomst. SBS Broadcasting heeft ook een laag percentage allochtone werknemers, slechts 2.2%.

4. Conclusie

Al met al is er wel een verbetering waar te nemen in de manier waarop de omroepen omgaan met de multiculturele samenleving. Omroepmedewerkers lijken zich meer bewust geworden van het belang om de multiculturele samenleving te weerspiegelen in de media. Er werden in 2002 meer multiculturele programma's uitgezonden door de publieke omroep ten opzichte van 2001 en er is meer geld aan besteed. Op televisie zijn steeds meer series te zien waarin de multiculturele samenleving een rol speelt, zoals *Dunya & Desie* (NPS), *Najib & Julia* (AVRO) en *Bradaz* (NPS). Ook is er in 2003 een multiculturele portal ontwikkeld voor de website van de Publieke Omroep. Hierop zijn links te vinden naar verschillende multiculturele programma's en thema's waar door de publieke omroepen aandacht aan besteed wordt.

Er wordt nog wel een tamelijk eenzijdig beeld gegeven van etnische minderheden op televisie. Als etnische minderheden in beeld verschijnen, gaat het vooral om Marokkanen. Ook is de diversiteit binnen etnische minderheidsgroepen bijna nooit zichtbaar. Er komen maar weinig allochtone deskundigen aan het woord, en als ze aan het woord komen gaat het vrijwel altijd om dezelfde personen. Wel mogen minderheden vaker over verschillende onderwerpen praten, en niet alleen over onderwerpen met betrekking tot etniciteit. In vergelijking met 2000 zijn er meer allochtone presentatoren in beeld verschenen, maar daarentegen komen ze weer weinig voor als spelkandidaat.

Een andere positieve ontwikkeling is de toename van het aantal allochtone werknemers bij omroeporganisaties. Uit de jaarverslagen van de Wet SAMEN blijkt dat sinds 1999 bij de meeste omroepen (zowel publiek als commercieel) meer allochtonen zijn gaan werken. Een knelpunt is wel de op handen zijnde bezuinigingen bij de Publieke Omroep, zodat er naar alle waarschijnlijkheid minder nieuwe (allochtone) werknemers aangenomen zullen worden.

5. Bronnen

Mira Media (2003). *Feiten & Cijfers. Wet SAMEN: Verslaglegging van omroeporganisaties*. Utrecht: Mira Media.

Mira Media (2003). *Passages uit jaarverslagen 2002 van publieke omroepen en overige omroeporganisaties*. Utrecht: Mira Media.

Sterk, G. & Van Dijck, B. (2003). *Monitor Diversiteit 2002*. Hilversum: Publieke Omroep.

Sterk, G. & Liu, S.F. (2004). *Rapport Kijkerspanel Nieuws en Actualiteiten 2003*. Utrecht: Mira Media.

Van Dijck, B. & Nellen, N.M. (2003). *Multiculturele Programmering 2002*. Hilversum: Publieke Omroep.

Visitatiecommissie landelijke publieke omroep (2004). *Omzien naar de omroep*. Hilversum: Publieke Omroep.

Colofon

Mira Media
Postbus 1234
3500 BE Utrecht
Tel. 030-230 22 40

Samenstelling:
Susan Bink, medewerker desk research (subink@miramedia.nl)

Deze uitgave van Mira Media is met de grootst mogelijke zorg samengesteld. Mira Media kan echter niet volledig instaan voor de (wetenschappelijke) juistheid ervan en neemt derhalve geen verantwoordelijkheid voor mogelijke fouten. Deze uitgave of delen ervan mogen vrijelijk worden verspreid met bronvermelding. Bij verspreiding van de gegevens stellen wij het op prijs hiervan op de hoogte te worden gesteld.